

**ВАЖЛИВІСТЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ****THE IMPORTANCE OF SCIENTIFIC RESEARCH OF COUNTERINTELLIGENCE
COGNITION TO PROVIDE THE STATE SECURITY OF UKRAINE**

**Ватраль А.В., к.ю.н.,
доцент кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
Національна академія Служби безпеки України**

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретико-методологічних проблем забезпечення державної безпеки України – дослідженню гносеологічної природи контррозвідувальної діяльності. Обґрунтовано важливість наукових досліджень контррозвідувального пізнання для можливості своєчасного виявлення і запобігання внутрішніх і зовнішніх загроз державній безпеці. В умовах сучасного інформаційного суспільства, гібридних війн, протистояння політичних систем та світової економічної кризи процес отримання, систематизації, аналізу та оцінювання інформації контррозвідувального характеру є невід'ємною складовою частиною діяльності національної спецслужби із забезпечення безпеки людини, суспільства і держави.

Аргументовано, що від наявності достатнього обсягу достовірних знань про закономірності різних явищ та їх взаємозв'язки залежить правильність прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення державної безпеки. Велике значення в даному випадку має застосування принципів теорії пізнання, адже гносеологія надає суб'єктам забезпечення державної безпеки широкий арсенал наукових методів пізнання для одержання необхідної кількості інформації про складний і неоднорідний об'єкт.

Для усвідомлення сутності процесу формування знань розглянуто фактор складного поєднання ймовірності та достовірності у встановленні істини. Акцентовано увагу на відмінностях безпосереднього і опосередкованого способів пізнання загроз державній безпеці. Проаналізовано систему теоретичних та емпіричних методів пізнання, які дозволяють суб'єкту отримувати інформацію безпосередньо і опосередкованим шляхом. Наведено перелік засобів контррозвідувального пізнання визначено з урахуванням наявних у різних сферах суспільних відносин універсальних алгоритмів отримання знань для можливості прийняття управлінських рішень – теорії Джона Бойда і розвідувального циклу, які можуть бути своєрідним інструментом для дослідження явищ чи аналізу процесів у сфері забезпечення державної безпеки.

Обґрунтовано доцільність розробки теоретичної моделі контррозвідувального пізнання як наочного відтворення процесу отримання достатніх знань про об'єкти зацікавленості контррозвідки, набутих у результаті здобування, аналізу та оцінювання інформації контррозвідувального характеру. Методику контррозвідувального пізнання визначено з урахуванням наявних у різних сферах суспільних відносин універсальних алгоритмів отримання знань для можливості прийняття управлінських рішень – теорії Джона Бойда і розвідувального циклу, які можуть бути своєрідним інструментом для дослідження явищ чи аналізу процесів у сфері забезпечення державної безпеки.

Ключові слова: державна безпека, загрози, контррозвідувальна діяльність, гносеологія, достовірні знання.

The article is devoted to one of the topical theoretical and methodological problems of the national security of Ukraine ensuring, namely the study of counterintelligence epistemological nature. The importance of scientific research of counter-intelligence knowledge for the possibility of timely identification and prevention of internal and external threats to state security is being substantiated. In today's information society, hybrid wars, confrontation of political systems and the global economic crisis, the process of obtaining, systemizing, analyzing and evaluating information of a counterintelligence nature is an integral part of the activity of the national special (secret) service for the security of human, society and the state.

It was argued that the managerial decisions in the field of state security depend mainly on the sufficient amount of reliable knowledge about the regularities of different phenomena and their relationship. In this case is the application of the principles of the theory of cognition is of great importance, because epistemology provides subjects of national security a wide arsenal of scientific methods of cognition to obtain the necessary amount of information about a complex and heterogeneous object.

To understand the essence of the process of knowledge formation, the factor of complex combination of probability and reliability in establishing truth has been considered. Attention to the differences between direct and indirect ways of knowing the threats to state security has been drawn. The system of theoretical and empirical methods of cognition that allow the subject to receive information directly and indirectly has been analyzed, as well as the list of means of counterintelligence given. Dependence of the results of cognitive activity on the characteristics of the subject, his personal qualities and professional training are reflected.

The expediency of developing theoretical counterintelligence knowledge model as a visual reproduction of the obtaining sufficient knowledge process about the objects of interest of counterintelligence acquired as a result of obtaining, analyzing and evaluating counterintelligence information is substantiated. The methodology of counterintelligence is defined, that includes the universal algorithms of acquiring knowledge in various fields of public relations for the possibility of managerial decision-making – John Boyd's theory along the intelligence cycle, which can be a unique tool for the study of different phenomena or the analysis of processes in the field of state security.

Key words: national security, threats, counterintelligence, epistemology, reliable knowledge.

Необхідність системного підходу до встановлення достовірних знань у сфері забезпечення державної безпеки для можливості своєчасного прийняття обґрунтованих управлінських рішень і досягнення позитивних результатів протидії реальним і потенційно можливим загрозам державній безпеці зумовлює важливість наукових досліджень концептуальних засад контррозвідувального пізнання.

Гносеологія контррозвідувальної діяльності не була предметом фундаментальних досліджень. Деякими вченими здійснювалися окремі спроби вирішення цієї проблеми на різних науково-методологічних рівнях. Серед них І.В. Авдошин, Т.В. Будко, М.М. Галамба, І.В. Гора, С.Г. Гордієнко, В.А. Козенюк, В.А. Колесник, В.П. Куліш, Г.В. Новицький, В.В. Остроухов, В.Г. Пилипчук, П.С. Підгайний, І.М. Рижов, М.С. Романов, І.В. Слюсарчук, М.П. Стрельбицький, А.І. Ткаліч, М.О. Шилін, В.М. Шла-

паченко, О.В. Шмоткін, М.Є. Шумило, А.М. Щуровський, В.П. Яркоський, В.А. Яценко та інші фахівці у сфері забезпечення державної безпеки. Аналіз наявних наукових джерел свідчить про те, що сьогодні існує мало робіт, присвячених дослідженню контррозвідувального пізнання в інтересах забезпечення державної безпеки. Це зумовлює актуальність даної статті.

Теорія пізнання як окрема галузь філософського знання вивчає питання природи пізнавальної діяльності та її можливостей, визначає умови істинності знань, аналізує форми та методи їх отримання. Актуалізація проблеми пізнання в ті чи інші історичні періоди необхідна, оскільки пізнання спрямоване на здобування істинного уявлення про що-небудь, придбання людиною знань про події, процеси і явища об'єктивного світу [1, с. 378].

Основою розвитку складного діалектичного процесу пізнання, його рушійною силою є активна діяльність

людини. Саме практика визначає характер відображення дійсності у вигляді структурної єдності чуттєвого і логічного боків пізнання. Практика і пізнання взаємопов'язані один з одним: практика має пізнавальну сторону, пізнання – практичну [2, с. 74].

Є.А. Подольська, дослідивши гносеологічні функції практики, доходить висновку, що практика є вихідним пунктом і основою всього пізнання. По-перше, вона пов'язує суб'єкт та об'єкт пізнання, тобто людину з тим, що вона пізнає. По-друге, зв'язок практики з пізнанням полягає в тому, що пізнання об'єктивного світу зумовлено потребами суспільної діяльності людей. По-третє, практика показує людині об'єкт пізнання, що виділяється з безлічі й різноманітності явищ навколишньої дійсності, пізнання яких стає історичною необхідністю. Крім того, практика озброює пізнання приладами, різним обладнанням і тим самим сприяє успіхам пізнання [3, с. 574].

Таким чином, практика не лише породжує пізнавальні здібності людей, але й створює ту соціальну атмосферу, що сприяє отриманню знань, їх накопиченню та передачі іншим суб'єктам. На основі практики розвивається потреба в подальшому розвитку знань. Практика надає процесу пізнання суспільного характеру, а також становить критерій істинності здобутих знань.

Діяльність із забезпечення державної безпеки неоднорідна, оскільки має широкий зміст. Закон України «Про національну безпеку України» визначає державну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [4]. Таким чином, якщо державна безпека характеризує ступінь захищеності держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, то основними напрямками діяльності з її забезпечення можна вважати своєчасне прогнозування і виявлення таких загроз, реалізацію заходів щодо їх попередження і нейтралізації, а також створення і підтримку в готовності призначених для цього сил і засобів.

Наприклад, відповідно до чинної Стратегії національної безпеки України актуальними загрозами національній безпеці України є агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки й підриву суспільно-політичної стабільності. З метою знищення української державності й захоплення території, розпалювання між-етнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі та ненависті, сепаратизму і тероризму агресором застосовуються розвідувально-підривні і диверсійна діяльність [5].

Для можливості адекватного та своєчасного реагування на підривні кампанії розвідувальних спецслужб агресивно налаштованих держав, а також противників внутрішнього ладу, суб'єктам забезпечення державної безпеки необхідно мати достовірні знання щодо політичних, економічних, соціальних і правових процесів, які відбуваються в країні [6, с. 75].

Пізнання обстановки, в якій відбувається протидія сторін, її об'єктивний аналіз і оцінка в сучасних умовах дозволяють успішно виконувати завдання з протидії загрозам з боку спеціальних служб іноземних держав, а також організацій і окремих осіб. Однак як можна отримати такі знання? Як ми вже визначили, істинне знання завжди починається з безпосередньої діяльності, що виконує роль своєрідної сполучної ланки між свідомістю суб'єкта і об'єктом пізнання. У сфері забезпечення державної безпеки цю роль виконує в тому числі контррозвідувальна діяльність, яка дозволяє уповноваженим суб'єктам застосовувати спеціальні засоби пізнання. Знання, отримані таким чином, повинні об'єктивно відображати стан державного апарату і суспільства, які протидіють загрозам їхньої безпеки.

Історія науки свідчить про те, що всі галузі людського знання виникли з практичних потреб суспільства. Потреба

забезпечення державної безпеки викликала необхідність визначати шляхи і способи протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, зокрема розвідувально-підривній діяльності. Оскільки розвідувально-підривна діяльність – явище об'єктивної дійсності, її наслідки безпосередньо або опосередковано сприймаються людьми та відображаються в їхній свідомості. Це зумовлює принципову можливість виявлення ознак розвідувально-підривної діяльності за допомогою спеціальних методів, сил і засобів контррозвідувальної діяльності. Роль пізнання при цьому полягає в тому, що воно вказує суб'єкту на об'єкт пізнання, виділяє його з безлічі інших, дає необхідний фактичний матеріал, який підлягає узагальненню і теоретичній обробці, визначає будову, зміст і напрям розвитку пізнавального процесу.

Щодо об'єкта пізнання В.І. Столяров зазначає: «Справжні знання можуть бути отримані тільки в тому випадку, якщо дослідник будує свою діяльність так, як того вимагають: характеристики досліджуваного об'єкта; завдання дослідження (необхідність адекватного відображення об'єкта); умови, в яких воно здійснюється (можливість безпосереднього вивчення тих чи інших явищ, застосування для цього різних засобів) [7, с. 35].

Якщо у філософії об'єктом пізнання вважається фрагмент реальної дійсності (матеріальної або ідеальної), на який спрямована активність суб'єкта [8, с. 13], то об'єктом пізнання у сфері забезпечення державної безпеки є оперативна обстановка. При цьому слід розуміти, що цим об'єктом є не поодинокий факт у чітко окреслених межах, наприклад, як у кримінальному процесі, а різні важливі процеси і явища навколишнього світу, які впливають на стан захищеності держави і суспільства від існуючих або можливих загроз.

Аналіз сучасної оперативної обстановки свідчить про стрімке настання найбільш дестабілізуючого періоду, який характеризується загостренням суперечностей між інтересами багатьох держав, які призводять до появи нових викликів і загроз їхній безпеці. Вчасно отримана інформація про оперативну обстановку дозволяє успішно вирішувати завдання по виявленню таких загроз, їх запобігання і припинення. Наприклад, антагоністичні інтереси різних держав стають причиною загострення військово-політичної ситуації в країнах Близького Сходу, а своєчасне отримання знань про плани і прагнення противника дозволяє створювати умови для зменшення масштабів збройної агресії і вживати ефективних заходів щодо захисту державних інтересів. Зазначене повною мірою стосується і випадків стихійного поширення епідемії, епізоотії та епіфітотії з ознаками шугного походження. Своєчасне виявлення передумов зазначених загроз дозволяє здійснити ефективне управління ризиками щодо державної безпеки та унеможливити або хоча би зменшити наслідки таких подій.

Слід урахувати, що зазвичай спецслужби іноземних держав зацікавлені в приховуванні не тільки своєї протиправної діяльності, але і її результатів. Так, отримана розвідувальна інформація може бути знецінена, якщо державі стане відомо, в якому обсязі розсекречені ті чи інші секретні відомості. Це дозволить контррозвідці завчасно провести комплекс заходів, спрямованих на виключення можливості використання іноземною спецслужбою досягнутою нею обізнаності. У таких випадках об'єктом пізнання стають результати протиправної діяльності та її наслідки.

Для усвідомлення сутності процесу формування знань у сфері забезпечення державної безпеки потрібно розуміти і враховувати фактор складного поєднання ймовірності та достовірності у встановленні істини. На переконання М.Є. Шумила, ймовірність і достовірність – це різні сторони знання. Ймовірність становить лише один з етапів складного процесу пізнання, кінцевим результатом якого завжди має бути достовірність [9, с. 930]. Ймовірність

та достовірність як поняття, якими користуються в пізнавальній діяльності, мають гносеологічний, логічний та інформаційний аспекти. У гносеологічному розумінні достовірність – це доведена й належним чином обґрунтована істина. Установлені факти й обставини є істинними тому, що вони обґрунтовані та доведені. Істинність знання є твердженням, а не припущенням. На відміну від істинності, ймовірність – це лише об'єктивна можливість існування певного факту чи явища [1, с. 173].

Виявлення ознак розвідувально-підривної діяльності дозволяє сформувати про неї лише ймовірне знання. Тому однією з характерних особливостей такого пізнання є висунення гіпотези на підставі окремих фактів, що в подальшому потребує їх детального обґрунтування або спростування. У результаті перевірки, додаткового аналізу й оцінки існуючої інформації гіпотетична думка підтверджується або спростовується як помилка. Наприклад, на момент початку проведення контррозвідувальних заходів знання про існування ознак розвідувально-підривної, терористичної чи іншої протиправної діяльності можуть бути ймовірними. У такому випадку можливе спростування висунутих оперативних версій щодо підготовки і вчинення злочину. У результаті проведеного комплексу контррозвідувальних заходів, практичних і логічних операцій поступово формується нове знання, що адекватно відображає властивості об'єкта. Після процедури відповідного обґрунтування ймовірне знання стає достовірним або спростовується.

Зазначена особливість свідчить про те, що закономірності та принципи теорії пізнання застосовуються в інтересах державної безпеки. Гносеологія надає суб'єктам забезпечення державної безпеки широкий арсенал наукових методів пізнання для одержання необхідної кількості інформації про складний і неоднорідний об'єкт.

Процес пізнання у сфері забезпечення державної безпеки як взаємозв'язок і взаємодія суб'єкта і об'єкта має безпосередній і опосередкований характер. Застосовуючи ці основні два способи пізнання, суб'єкт поступово, більш якісно і всебічно пізнає ту частину об'єктивної дійсності, для з'ясування якої, власне, і здійснюється пізнавальний процес. У сучасній науці існує система теоретичних та емпіричних методів пізнання, які дозволяють суб'єкту отримувати потрібну інформацію як безпосередньо, так і опосередкованим шляхом.

До опосередкованого пізнання належать методи аналізу, синтезу, абстрагування, деталізації, екстраполяції, теоретичного моделювання тощо. Кожен із цих методів має позитивні сторони і недоліки. Наприклад, дуже поглиблена деталізація досліджуваного явища може призвести до втрати розуміння його як системного, комплексного явища. Моделювання – розумове або практичне відтворення об'єкта пізнання – дозволяє за окремими подіями зрозуміти цілісну картину процесу, але відволікає від його часткових проявів або ознак.

Безпосередньо суб'єкт може пізнавати ознаки діяльності на шкоду державній безпеці шляхом застосування методів опитування, спостереження та експерименту. При цьому не слід забувати, що безпосереднє пізнання окремих ознак протиправної діяльності не означає безпосереднє пізнання самої діяльності, оскільки вона є складним соціальним явищем, багатоетапним процесом.

Через обмеженість кожного з методів пізнання, на думку В.О. Будко, слід керуватися діалектикою їхніх взаємовідносин, використовувати кожний з його можливостей в різних пізнавальних цілях для досягнення всебічного пізнання об'єкта [10, с. 47].

Ефективність пізнавального процесу в контррозвідувальній діяльності, як і в будь-якій іншій пізнавальній діяльності, прямо залежить від засобів пізнання, які використовуються суб'єктом для формування істинного знання про об'єкт. Засоби пізнання поділяються на тео-

ретичні (поняття, категорії, закони, наукові теорії, логічні прийоми мислення, методи тощо) та матеріальні (технічні засоби, які спеціально створені або пристосовані для вирішення окремих пізнавальних завдань). Роль засобів контррозвідувального пізнання у сфері забезпечення державної безпеки виконують автоматизовані інформаційні системи, гласні та негласні контррозвідувальні заходи, спрямовані на отримання необхідної інформації, спеціальні технічні засоби тощо.

Основне завдання суб'єкта полягає в тому, щоб, використовуючи всі доступні засоби пізнання, відокремити істинне знання від помилкового і тим самим перекопати себе та інших, що знання є істинним. У філософських словниках істина трактується як адекватне відображення об'єкта суб'єктом пізнання; відтворення його так, як він існує незалежно від свідомості людини. Істина завжди є процесом, а не одноразовим актом осягнення об'єкта відразу і в повному обсязі [8, с. 12].

Потреба у формуванні достовірних знань викликана необхідністю прийняття правильних управлінських рішень. Нами обґрунтовано, що процесом пізнання у сфері забезпечення державної безпеки є отримання і правова оцінка інформації про внутрішні та зовнішні загрози державним інтересам. Тому отримана в ході контррозвідувальної діяльності інформація, трансформувалась у знання шляхом її перевірки, аналізу та оцінювання, використовується для подальшого прийняття оптимальних управлінських рішень з метою своєчасного виявлення, локалізації й усунення загрози державній безпеці.

Слід зазначити, що результати пізнавальної діяльності істотно залежать від характеристик суб'єкта, його особистих якостей і професійної підготовки. Психологічний механізм процесу пізнання явищ і предметів досить складний. Він спрямований на одержання достовірного знання конкретної, індивідуальної, неповторної обстановки, в якій доводиться проводити ті або інші заходи, а також приймати необхідні управлінські рішення. Особистість суб'єкта пізнання неминує накладає свій відбиток на результати пізнавальної діяльності. Також потрібно враховувати, що процес відображення навколишньої дійсності суб'єктом пізнання не виключає помилок та омани як на рівні чуттєвого, так і раціонального пізнання.

Відповідно до теорії пізнання можливо пізнання не тільки минулого і сьогодення, а й майбутнього. Не існує процесів, які не можна пізнати, є лише ще непізнані процеси. Абсолютно точно визначити майбутню ситуацію неможливо, оскільки в соціальних процесах поряд з об'єктивно діючими закономірностями існує багато суб'єктивних факторів. Тому, з огляду на складність процесу отримання достовірної інформації про реальні та потенційно можливі загрози державній безпеці, для досягнення позитивного результату важливо створити методику пізнавальної діяльності, яка буде відтворювати процес формування суб'єктом істинних знань про об'єкт зацікавленості.

На нашу думку, розробленню методики контррозвідувального пізнання може сприяти належним чином адаптована до предмету дослідження теорія організації та ведення сучасної війни, запропонована Джоном Бойдом. Багато дослідників указують на міждисциплінарний характер та універсальність вказаної теорії, що забезпечує широкі перспективи її використання у створенні концепцій та технологій подвійного призначення: когнітивного проектування, складних адаптивних систем, багатоагентних систем, когнітивних мереж, захисту від вторгнення, злиття даних тощо [11; 12].

У сучасному світі ідея Джона Бойда є стандартом для відтворення циклу прийняття рішень у багатьох галузях знань. Слід також зазначити, що цикл універсального прийняття рішень увійшов у доктринальні документи міністерств оборони США, Великобританії та Австралії [13].

Первинний аналіз сутності вказаної теорії, відомості про її використання в різноманітних галузях дозволяють стверджувати, що вона має високий ступінь універсальності та перспективу застосування в завданнях аналізу та моделювання професійної діяльності окремих осіб та організацій в умовах конкурентного середовища [14, с. 4]. Зважаючи на те, що основною метою контррозвідального пізнання є формування достатніх знань про об'єкт зацікавленості контррозвідки для можливості прийняття правильних управлінських рішень, застосування теорії Джона Бойда також сприятиме побудові уніфікованої теоретичної моделі пізнавальної діяльності суб'єкта контррозвідальної діяльності.

Ідея універсального циклу прийняття рішень полягає в тому, що для пізнання реальності необхідно діяти в безперервному циклі у взаємодії з оточуючим середовищем, ураховуючи його постійні зміни. Цикл прийняття рішень є центральним механізмом адаптації до ситуації, що склалася, і переваги у швидкості такого циклу та точності оцінок забезпечують перевагу над суперником.

Відповідно до теорії Бойда, будь-яка діяльність із певним ступенем наближення може бути представлена у вигляді кібернетичної моделі OODA (Observe – спостережливий, Orient – орієнтується, Decide – вирішуй, Act – дій). Вказана модель передбачає багаторазове повторення послідовних взаємодіючих процесів: спостереження, орієнтації, рішення, дії [12]. Важливою особливістю вказаного циклу, на нашу думку, є відповідність петлі Джона Бойда загальній методології наукового дослідження, яка полягає у спостереженні, формуванні гіпотези, її перевірці, побудові теорії, що відповідає даним спостереження. Схожість циклу Джона Бойда та наукового методу є певною мірою підтвердженням міждисциплінарного характеру теорії OODA.

Для визначення алгоритму отримання знань про об'єкти зацікавленості контррозвідки також доцільно розглянути механізм здійснення розвідувальної діяльності, який називають розвідувальним циклом. Цей американський термін охоплює всі процеси, що супроводжують збирання, оброблення, аналіз і доставку розвідувальної інформації до замовника. Розвідувальний цикл має п'ять складників:

1. Планування і координування (постановка завдань для розвідки, підготовка плану збирання інформації, віддання наказу виконавцям завдань, контроль за ходом їх виконання);

2. Збирання інформації (добування інформації і передавання її спеціалістам для оброблення);

3. Оброблення інформації (надання зібраній інформації визначеної форми: переклад, дешифрування, переведення у прийнятний вигляд, переформатування комп'ютерних даних, сортування);

4. Аналіз і створення кінцевого продукту (перетворення первинної інформації на розвідувальний продукт шляхом узагальнення, аналізу, оцінювання та інтерпретації всіх наявних даних, надання форми розвідувальній інформації відповідно до вимог замовника у вигляді брифінгу, рапорту, розвідувального зведення, розвідувальної оцінки);

5. Доставка замовнику (передання кінцевого розвідувального продукту замовнику/споживачу) [15].

Розглянуті нами універсальні цикли прийняття управлінських рішень можуть бути своєрідним інструментом для дослідження явищ чи аналізу процесів у сфері забезпечення державної безпеки. Відповідно, методика контррозвідального пізнання може бути представлена у вигляді таких послідовних етапів, як: постановка проблеми у сфері забезпечення державної безпеки; визначення інформаційної потреби суб'єкта; збирання, здобування, узагальнення та систематизація оперативної інформації щодо наявних і потенційних загроз державній безпеці; аналіз і оцінювання інформації, отриманої за результатами перевірки висунутих версій; формування знань про об'єкти зацікавленості контррозвідки для прийняття і реалізації обґрунтованих управлінських рішень.

Висновки. Для своєчасного виявлення потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз державній безпеці України з метою запобігання їх трансформації в реальні загрози суб'єктам забезпечення державної безпеки необхідно набувати достовірних знань про закономірності різних явищ та їх взаємозв'язки. Велике значення в даному випадку мають принципи теорії пізнання. Процес отримання, систематизації, аналізу та оцінювання інформації контррозвідального характеру є невід'ємною складовою частиною діяльності національної спецслужби. Тому наукові дослідження контррозвідального пізнання є актуальними і важливими для забезпечення державної безпеки. В умовах сучасного інформаційного суспільства, гібридних війн, протистояння політичних систем та світової економічної кризи достовірні знання стають запорукою прийняття правильних управлінських рішень і безпосередньо впливають на історичний хід розвитку подій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філософія : підручник / за заг. ред. М.І. Горпача, В.Г. Кременя, В.К. Рибалка. Харків : Консул, 2001. 505 с.
2. Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика : учеб. пособие для вузов. Москва : Высш. шк., 1991. 383 с.
3. Подольська Є.А. Філософія : підручник. Київ : Фірма «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006. 704 с.
4. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII / *Верховна Рада України. Урядовий кур'єр*. 2018. № 132.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 / Президент України. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 95.
6. Алпеев А.С. Критически важные объекты. Терминология безопасности. *Вопросы кибербезопасности*. 2016. № 4 (17). С. 75–76.
7. Столяров В.И. Диалектика как логика и методология науки. Москва : Политиздат, 1975. 247 с.
8. Некрасов С.И. Философия науки и техники: тематический словарь справочник : учебное пособие. Орёл : ОГУ, 2010. 289 с.
9. Шумило М.Є. Вибрані праці / упоряд. О.В. Капліна. Харків : Право, 2019. 1168 с.
10. Будко В.В. Философия науки : учебн. пособие. Харьков : Консум, 2005. 268 с.
11. Coram R. Boyd: The Fighter Pilot Who Changed the Art of War. New York : Little Brown, 2002. 504 p.
12. Osinga F. Science, Strategy and War. The Strategic Theory of John Boyd. Abingdon, UK : Routledge, 2007. 339 p.
13. Joint Publication 3-13.1 (Joint Doctrine for Command and Control Warfare (C2W)). URL: http://www.iwar.org.uk/rma/resources/c4i/jp3_13_1.pdf
14. Ивлев А.А. Основы теории Бойда. Направления развития, применения и реализации : монография. Москва, 2008. 64 с.
15. Dulles A. W. The Craft of Intelligence. Guilford Connecticut : The Lions Press, 2007. 307 p.